TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Sınıf-10

KONU DİVAN EDEBİYATI

Divan edebiyatı, XIII. yüzyılda Hoca Dehhani ile başlayıp XIX. yüzyıla kadar varlığını devam ettirmiştir. Saray edebiyatı, klasik edebiyat, yüksek zümre edebiyatı gibi değişik adlarla anılan bu edebiyat için en yaygın kullanılan isim divan edebiyatıdır. Bu adlandırmada şairlerin, eserlerini "divan" adı verilen bir kitapta toplamaları etkili olmuştur. Arap ve Fars edebiyatlarının etkisiyle oluşan bu şiir geleneğinin kendine özgü birtakım kuralları vardır. Geleneğin belirlediği bu kurallar içerisinde Arapça-Farsça kelime ve tamlamaların sıkça kullanılması; ağır, sanatlı, süslü söyleyişlere yer verilmesi; mazmun adı verilen kalıplaşmış sözlerin bulunması; soyut konuların daha çok işlenmesi; bütün güzelliği yerine parça güzelliğinin esas alınması vb. sayılabilir. Bütün divan şairleri, geleneğin belirlediği bu kurallara uymuşlar, ortak söz varlığının dışına çıkmamışlardır. Hoca Dehhani ile başlayan bu geleneğin en tanınmış sanatçıları arasında XIV. yüzyılda Ahmedî, Süleyman Çelebi; XV. yüzyılda Şeyhi, Ahmet Paşa, Necati; XVI. yüzyılda Fuzuli, Baki, Hayali Bey, Taşlıcalı Yahya; XVII. yüzyılda Nef'i, Nabi; XVIII. yüzyılda Nedim, Şeyh Gâlip; XIX. yüzyılda Enderunlu Vâsıf vb. sayılabilir. Hatta Şeyh Galip, divan şiirinin son büyük temsilcisi olması yönüyle Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir.

GAZEL

➤ Gazel, Türk edebiyatına Arap edebiyatından geçmiştir.

➤ Divan şairlerinin en çok kullandığı nazım biçimi olan gazel, beyitlerle kurulup kafiye düzeni aa-xa-xa-xa… şeklindedir.

➤ Gazellerde beyit sayısı 5-15 arasında değişmektedir.

➤ Gazelin ilk beytine matla, son beytine makta, matladan hemen sonraki beyte hüsn-i matla, maktadan bir önceki beyte ise hüsn-i makta adı verilmektedir. Hüsn-i matla ve hüsn-i makta beyitlerinin, matla ve makta beyitlerinden güzel olması şartı aranmaktadır.

➤ Şairin mahlasının bulunduğu beyte mahlas beyit ya da mahlas-hâne adı verilmekte ve mahlas genellikle gazelin son beytinde yer almaktadır.

➤ Gazelin en güzel beyti beytül-gazel ya da şâh-beyit olarak adlandırılmakta ve gazelin herhangi bir yerinde bulunmaktadır.

➤ Beyitler arasında anlam birliği bulunan gazeller yek-âhenk gazel diye adlandırılırken anlam birliğinden başka bütün beyitleri aynı güçte, değerde ve güzellikte olan gazeller için yek-âvâz ifadesi kullanılmaktadır.

Gazeller; başta aşk ve güzellik olmak üzere ayrılık, sevgilinin güzelliği, baharın verdiği neşe gibi konuları işler. Daha çok lirik konuların işlendiği gazeller işledikleri konuya göre birtakım isimler alır. Aşkın verdiği mutluluğu, sıkıntıyı, sevgilinin güzelliğini anlatan gazeller **âşıkane gazel;** hayata karşı kayıtsızlığı, yaşamaktan zevk almayı anlatan gazeller **rindane gazel**; kadını ve aşkın zevklerini şuh bir tavırla ifade eden gazel türü **şûhane gazel**; ahlâkla ilgili öğütler veren, özdeyiş niteliğindeki sözlerin ağır bastığı gazeller ise **hikemî gazel** olarak adlandırılır. Türk edebiyatında Fuzûli, âşıkane gazelin; Baki, rindane gazelin; Nedim, şûhane gazelin; Nâbî de hikemî gazelin öncüsü sayılır.

BAKİ (1526-1600)

XVI. yüzyıl divan edebiyatının en büyük şairlerindendir. İstanbul doğumlu şair, iyi bir eğitim gördü. Hocası Karamani Mehmed Efendi'ye yazdığı "sümbül" redifli kasidesi ona şairlik ününü kazandırdı. Kanuni'ye sunduğu kasideyle Kanuni'nin yardımını gördü. İstanbul şairi olarak bilinen Baki, Kanuni'nin ölümü üzerine "Kanuni Mersiyesi"ni kaleme aldı. Terkib-i bend nazım biçimiyle kaleme aldığı bu eserini yedi bentten oluşturdu. Kadılık, kazaskerlik görevlerine kadar yükselen şairin en büyük isteği şeyhülislam olmaktır. Ancak bu isteğine kavuşamadan öldü. Daha hayattayken **sultanü'ş-şuara** (şairler sultanı) unvanını aldı. Âlim bir şair olan sanatçı, aynı zamanda divan şiirinin bütün inceliklerini ve nazım tekniğini iyi bilir. Şair, dili kullanmakta da oldukça ustadır. Baki'nin şairlik gücü din dışı kaside ve gazellerinde görülür. Şiirlerindeki belirgin özellik; edebî sanatlar, kelime oyunları, mazmun ve hayallerdeki yoğunluğa rağmen bozulmayan sağlam dil yapısıdır. Gazellerinde dünyadan zevk almaya yönelik hayat felsefesiyle dikkat çeken Baki, bu yönüyle Fuzuli'den ayrılır. Çünkü Fuzuli'deki aşk acısı ve ıstırap, Baki'de yerini zevk ve eğlenceye bırakır. Din ve tasavvuftan oldukça uzak duran sanatçının şiirlerinde İstanbul'la ilgili tasvirler; İstanbul'un mevsimleri, mehtaplı geceleri, güzelleri ve doğa sıkça yer alır. Sanatçının mensur türde yazılmış bazı eserleri olmakla birlikte en tanınmış eseri "*Divan*"ıdır.

SORULAR

SORU 1

XVI. yüzyıl divan edebiyatının en büyük şairlerindendir. Kadılık, kazaskerlik görevlerine kadar yükselen şairin en büyük isteği şeyhülislam olmaktır. Ancak bu isteğine kavuşamadan öldü. Daha hayattayken sultanü'ş-şuara (şairler sultanı) unvanını aldı. Âlim bir şair olan sanatçı, aynı zamanda divan şiirinin bütün inceliklerini ve nazım tekniğini iyi bilir. Şair, dili kullanmakta da oldukça ustadır.

Bu parçada tanıtılan divan şairi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Nedim B) Baki
C) Fuzuli D) Nabi
E) Nef'i

Cevap: B

SORU 2

Gazel nazım şekli ile ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Gazeller; başta aşk ve güzellik olmak üzere ayrılık, sevgilinin güzelliği, baharın verdiği neşe gibi konuları işler.

B) Gazel, Türk edebiyatına Arap edebiyatından geçmiştir.

C) Beyitler arasında anlam birliği bulunan gazellere yek-âvâz gazel adı verilir.

D) Gazellerde beyit sayısı 5-15 arasında değişmektedir.

E) Gazelin en güzel beyti beytül-gazel ya da **şâh-beyit** olarak adlandırılmaktadır.

Cevap: C

SORU 3

I. Destan Dönemi'nde hece ölçüsü ve beyit nazım birimi kullanılırken divan şiirinde aruz ölçüsü ve daha çok dörtlük tercih edilir.

II. Destan Dönemi'nde konuşma diline yakın ve Türkçe sözcüklerin ağırlıkta olduğu bir söyleyiş görülürken divan şiirinde Arapça ve Farsça sözcüklerin etkili olduğu sanatlı bir dil hâkimdir.

III. Destan Dönemi'nde eserler kopuz eşliğinde söylenebilirken divan şiirinde metnin bir enstrümanla söylenmesi eğilimi yoktur.

IV. Destan Dönemi ürünleri daha çok anonimken divan şiirinde eserin yazanı genellikle bellidir.

V. Destan Dönemi'nde millî unsurlar ön plandayken divan şiirinde dinî ögeler daha belirgindir.

Destan Dönemi şiiriyle divan şiirinin karşılaştırıldığı numaralanmış cümlelerin hangisinde bilgi yanlışı yapılmıştır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V

Cevap: A